

i kada se govorilo o nacionalnoj državi koja je u skladu sa "organskim nacionalizmom" po definiciji morala da bude centralistička. Pri tom, "separatizam" se javljao uvek kao nezavisan fenomen koji je sam sebi cilj, na koji ne utiče ništa kao podsticaj sa druge strane, dakle, kao pojava koja nikada nije posledica, već isključivo uzrok, najčešće sastavni deo nacionalnih "karaktera" drugih.

Ovde neće biti prezentovane dobro poznate i u poslednjih deset godina rasprostranjene teze o slovenačkom, albanskom, muslimanskom, crnogorskom i vojvođanskom "separatizmu", već će iz preobimne literature biti izdvojen samo tipičan stav o o hrvatskom "separatizmu", koji glasi da je katolička ideologija inspirisala "sve separatističke pokrete" koji su se odmetali od jugoslovenske države, i bila je "osnovni razlog za njen istorijski slom", pa je "katolički separatizam" potresao savremenu Jugoslaviju "budeći i generišući muslimski, a delimično i makedonski separatizam", dok je hrvatski separatizam uvek stvarao pretpostavke za "hrvatsku narodnu nesreću" (Ekmečić, 1992).

Priča o separatizmu Hrvata, međutim, starija je od jednog veka, što znači da je starija i od Jugoslavije, pa se primarno nije na nju ni odnosila. Još krajem 19. veka Milovan Milovanović je upotrebljavao ovaj pojam za označavanje izdvajanja Hrvata iz srpskog plemena. Pojavu tog "separatizma" smeštao je u 1861, "kada su se poslednji put manifestovali osećaji istinske zajednice i solidarnosti narodne među Srbima i Hrvatima", i kada se "razvijaju druge nove separatističke težnje i ambicije". Smatrao je da su se te težnje razvijale pod dejstvom spoljnog činioca, pre svega austrijske politike, a zatim i opštih evropskih prilika, što je izmenilo odnose Hrvata i Srba. Milovanović je verovao da je srpsko-hrvatska zajednica "nosila neosporno srpski karakter", dok su Hrvati bili ostavljeni »sami sebi«. Tek su bečka politika i Katolička crkva pokušavali "svim silama da održe Hrvate kao posebnu narodnu jedinicu među južnim Slovenima", pa je hrvatstvo "postupno, neosetno, u nekoliko i nesvesno stavilo sebe u političku službu tuđinsku", što je predstavljalo novu fazu "ekskluzivnog Hrvatstva" koje "nasrće na Srpstvo, solidarišući svoje tesnogrude, separatističke, isključivo hrvatske prohteve sa tuđinskim otmičarima". Rezultat je veštačko unošenje "klice hrvatstva" u Bosnu i novi raskoli. Tako, po Milovanoviću, Hrvati koji su imali inicijativu za "stapanje svoje sa Srbima", imali su i inicijativu za rasturanje, "za upropašćivanje te narodne zajednice isticanjem svojih separatističkih hrvatskih interesa mimo opšte interese zajednice". Tvrdio je da sa srpske strane nije ništa učinjeno da se ovaj separatizam javi, ali ništa ni da se on spreči, već je dočekan "sa rezignacijom kao objava rata i na njih je odgovoreno onako kako se odgovara tuđinu, neprijatelju i napadaču, bez obzira i bez štednje" (Milovanović, 1895).

Pojam »separatizam« korišćen za Hrvate u Kraljevini Jugoslaviji značio je nešto sasvim drugo. Nekada je značio težnju ka autonomiji, nekada ka izdvajanju iz državne zajednice, ali je značio i više od toga, kao u eksplicitnom zahtevu Lazara Markovića za onemogućavanje "separatista" kako bi došlo do sporazuma sa hrvatskim grupama "koje priznaju monarhiju i dinastiju, i koje ne traže posebnu hrvatsku državu ni državno-pravne autonomije" (Marković, 1925). U toku Drugog svetskog rata već je pisao o hrvatskoj "primitivnoj sklonosti odvajanju" (Marković, 1940-ih).

Međutim, pojam "separatizam" nije bio ni u prošlosti ekskluzivno rezervisan za Hrvate. Koristio se i u opisu odnosa drugih naroda prema Srbima početkom veka, u kontekstu priče o srpskom kao opštem slovenskom imenu, verovalo se da je u dubokoj prošlosti Slovenima "ovladala naklonost da se zaokrugljuju po plemenima", pa je separatizam "postao pravilo" (Bdin, 1903). Pojam "separatizam" vezivan je i za Bugare i Muslimane, a uvek u kontekstu političkih zahteva za uspostavljanje velike nacije ili velike države. Čak je i toliko kritičan Stojan Novaković smetnju jugoslovenskoj ideji video u bugarskom "separatizmu", pišući da je osnivanje bugarskog političkog središta u Sofiji glavno delo u "evropskoj političkoj akciji protiv 'jugoslovenske opasnosti'", zaključujući da "kad se jugoslovenska zajednica jednom konačno odagna u sferu utopija – videće se da je tome fatalnom delu glavni uzrok u suvišnom razvitku bugarskog separatizma i bugarske surevnjivosti". Smatrao je da je "narodnosni separatizam, već vrlo duboko unesen u krv i u političke strasti" i da se takva vrsta nacionalnog separatizma može videti "samo među narodima odviše bliskim i srodnim, kao što se u privatnom životu ovaka zlobna i antagonistička borba viđa smo među rođacima" i konstatovao da se na tome zasniva i "narodna reč: 'Ko ti je izvadio oko?' – Brat! 'Zato je tako duboko'" (Novaković, 1906). Bilo je i autora koji su verovali da je "bugarski separatizam" stvarao mržnju između Bugara i Srba (Hadži-Vasiljević, 1913), da je "zavetna misao preporođene i udvostručene Srbije" pokazivala "nadmoćnost srpske duševnosti nad bugarskom i slom za vazda bugarskog kulturnog separatizma" (Mitrinović, 1990), ili da za bratstvo Srba i Bugara nije dobra formula "ovo je moje a ovo tvoje", jer vodi separatizmu "i stvara muku života" (Petrović, 1934). U međuratnom periodu su pominjane i stare separatističke težnje ispoljene u zahtevu za uspostavljanje autonomije Bosne i Hercegovine čime se otvaralo "pitanje muslimana u državi" (Mitrinović, 1926).

"Vekovna braća".

Rusi i (ponekad) Grci.

"Kad govorimo o ruskim simpatijama, a o slovenstvu uopće, imajmo pred očima stvari u konkretnosti svojoj, sa živim pozitivnim motorm; jer narodi i države od elastičnih fraza ne žive, ove mogu samo radoznalima kao mitologija Slovenstva za zabavu služiti, al' ozbiljne mislioce uveriti neće" (Ignjatović, 1886).

U godinama pred raspad Jugoslavije malo se polagalo na slovensko "bratstvo" i "majku" Rusiju. Verovatno zbog straha od sovjetskog hegemonizma ruska pomoć uglavnom nije bila ni pominjana. Parola "hoćemo Ruse" na "mitinzima istine" poznih osamdesetih godina više je bila izuzetak nego pravilo. I inače, više su se pominjali "braća Grci" i "vekovni prijatelji" Francuzi, nego Rusi, opterećeni unutrašnjim problemima i raspadom sopstvene države. Najnovije vraćanje